

1 Stipt op tijd

Het is een zonnige voorjaarsmiddag. Het azc ligt er vredig bij. Het complex bestaat uit een aantal roodkleurige gebouwen, één verdieping hoog en met een schuin dak. Aan de verf te zien schat ik dat de gebouwen al enige tijd geleden zijn geplaatst, maar het geheel ziet er nog redelijk fris uit.

Ik draai mijn auto tussen twee buxushagen de parkeerplaats op. Aan beide zijden van de ingang zie ik kantoren. Hier en daar staat een raam open, bij andere kamers zie ik verticale zonwering voor de ruiten. De gebouwen achter de kantoren zullen de woningen van de asielzoekers zijn. Het complex dat wel een klein dorp lijkt, oogt ruim en is voorzien van veel groen. Vogelgeluiden completeren het vredige plaatje.

Ik ga door de ingang en kom terecht in een centrale hal met veel licht. In een van de kantoren zou ik mijn gesprek over mijn arbeidsvoorwaarden moeten hebben met Maurits, de locatiemanager. Bij het COA worden vooral voornamen gebruikt leer ik later. Rechts staat een receptie met een balie. Achter het glas zie ik twee geüniformeerde mannen zitten. Op mijn horloge zie ik dat het 14:00 is. Ik ben stipt op tijd. Zoals ik gewend was in de wereld van mijn vorige baan.

De mannen van de receptie lijken mij eerst niet op te merken. De ene man — donkere huidskleur, licht kalend en met een bril — leunt achterover en observeert de receptieruimte. De andere man — met een puntig baardje — zit gebogen voor het beeldscherm.

‘Goedemiddag, ik ben Robert Paul Schwippert, ik ben op zoek naar de locatiemanager.’

De kalende man met bril staat op en loopt welwillend naar me toe. Een vriendelijke glimlach verschijnt.

‘Maurits? Hij is nog even in vergadering,’ zegt hij.

De andere man met het puntige baardje kijkt even op en gaat dan weer door met zijn werk.

‘Haal hem er dan maar uit, want ik heb een afspraak met hem om 14:00.’ De woorden schieten er spontaan uit, zoals ik het gewend ben, zonder nadenken.

Bij de kalende man zie ik de schrik in zijn ogen.

‘Nee meneer,’ stamelt hij, ‘dat kan ik niet doen hoor!’

Ik ben een beetje verrast door zijn reactie, dat was niet de bedoeling. Ik probeer hem gerust te stellen.

‘Natuurlijk niet,’ zeg ik en lach hem zo vriendelijk mogelijk toe. ‘Ik maakte maar een grapje, ik ga even rustig op dat bankje zitten wachten tot hij tijd voor mij heeft, geen probleem natuurlijk.’

De man haalt zichtbaar opgelucht adem.

2 Arbeidsvoorwaarden

Tien minuten later ontmoet ik Maurits — de locatiemanager. Hij komt mij persoonlijk ophalen bij de receptie.

‘Ik ben Maurits,’ zegt hij en geeft me een stevige hand. Hij is lang en al een beetje kalend of is het heel kort geknipt?

Ik schat dat hij een vijftiger is. Hij draagt een poloshirtje en een spijkerbroek. Hij oogt rustig en sympathiek.

‘We lopen even naar mijn kamer,’ zegt hij. Met grote stappen beent hij voor mij uit een gang door.

Mijn eerste kennismaking met het azc denk ik en kijk rond om alvast een eerste indruk te krijgen. De muren zijn niet helemaal wit meer en op de deuren zitten kras-sen. Maar ondanks dat het gebouw niet nieuw is, oogt het toch warm.

Vrij snel gaan we rechtsaf zijn kantoor in. Aan de muur hangen ingelijste foto’s van landschappen. Ik zie een berglandschap, maar ook een regenwoud. Ik vraag me af of hij deze foto’s zelf heeft gemaakt. Iemand die bij het COA werkt zal vast van reizen houden?

‘Koffie of thee?’ vraagt Maurits terwijl hij een waterkoker aanzet. In de hoek zie ik een hoge cactus, groen met gele randen. Iets verderop staat een houten vergadertafel met oranjekleurige stoelen — overduidelijk voor de vele gesprekken die hij in zijn rol zal moeten voeren. ‘Thee graag,’ antwoord ik.

Met een armgebaar nodigt Maurits me uit om plaats te nemen.

‘Ik heb echt zin om hier te beginnen,’ zeg ik enthousiast als hij een kop thee voor me neer heeft gezet en tegenover mij is gaan zitten.

‘Als we eruit komen natuurlijk,’ antwoordt Maurits droog. Hij stelt het voor alsof er nog een flinke horde genomen moet worden. Het zal wel een cynisch grapje zijn, denk ik bij mezelf.

Hij slaat een blauwe map met diverse A4’tjes open. Ik herken mijn CV tussen de papieren.

‘Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet bij het COA wil komen werken voor het geld.’

Ik zie pretlichtjes in Maurits’ ogen verschijnen. ‘O, dat is prima. In dat geval kan je hier ook vrijwilligerswerk doen hoor, dat is echt geen enkel probleem.’ Gevoel voor humor heeft hij wel. De onderhandelingen zijn begonnen blijikbaar.

‘Over het salaris, we hebben je al eerder een voorstel gedaan.’

‘Ja, maar dat was natuurlijk een grapje,’ reageer ik. ‘Ik heb weliswaar geen ervaring als casemanager, maar ik breng wel 35 jaar relevante levens- en werkervaring mee!’

Maurits kijkt mij fronsend aan. Zijn handen legt hij gevouwen op zijn spreektafel.

‘Welk bedrag had je dan in gedachten?’

Ik noem een bedrag waarvan ik weet dat het te hoog is — richting de hoogste trede van de schaal.

‘Nee, dat kan ik echt niet doen.’ Hij heeft nu een licht gepijnigde grimas in zijn gezicht. Hij tuurt hij op een ingewikkeld uitzijende tabel en noemt daarna een bedrag dat er tweehonderd euro per maand onder ligt.

‘Prima, deal,’ zeg ik.

‘Vooruit dan maar. Hier krijg ik wel last mee, hoor,’ kreunt hij nog een beetje na voor de vorm.

Daarna volgt een uitgebreid exposé over diverse toeslagen — een individueel keuzebudget waar ik belastingvrij een fiets van kan kopen, reiskostenvergoeding en een loopbaanbudget bedoeld voor persoonlijke ontwikkeling en het bewaren van vitaliteit.

‘O, dus kan ik hiermee ook mijn golflessen betalen?’ vraag ik plagend. Maurits leunt achterover en kijkt mij over zijn bril aan.

‘Ach, het is eigenlijk bedoeld voor werk gerelateerde activiteiten, maar ik zie het iets breder — als het jou gelukkig maakt.’

Mooi — dus ook mijn cursus Italiaans is voor dit jaar weer gedekt, denk ik. Opeens heb ik ook het gevoel dat ik jarig ben. Na 15 jaar als ZZP’er is het gevoel dat je ‘zomaar’ iets krijgt wel verdwenen.

3 Wat er aan voorafging — een paar maanden eerder

Ik wil iets anders... maar wat?

Met die vraag loop ik al wat langer in mijn hoofd rond. Ik wil niet in hetzelfde cirkeltje blijven ronddraaien. Niet weer het bedrijfsleven in dat ik al zo goed ken. Ik ben al jaren daar organisatieadviseur en heb een beetje genoeg van abstracte leiderschapsmodellen, interculturele teamsessies, top-down veranderprojecten. Van organisaties waar voor wezenlijke, betekenisvolle gesprekken meestal weinig of geen tijd is. En waar ik ver afsta van de werkpraktijk van alledag. Ik wil graag echt iets nieuws, iets concreets doen. In een hele andere sector. En ook iets met meer maatschappelijke betrokkenheid. Iets wat mij uit mijn *comfort zone* haalt. Iets wat mij uitdaagt, weer nieuwe energie geeft en inspireert. Maar waar vind ik dat?

Het antwoord komt uit onverwachte hoek:

‘Het is toch te gek voor woorden,’ zegt Yvette, mijn vrouw. Op TV verschijnen beelden van witte tenten voor het azc in Ter Apel. Mensen die op de grond liggen te slapen. Een oude vrouw die met een Jumbo-boodschappentas loopt te zeulen. ‘Er zijn echt teveel asiellozers,’ zegt ze.

Ik zie een vader die met een kind rondsjuwt. Hij ziet er doodmoe uit. Dit gun je niemand, schiet het door mij heen.

‘Of te weinig opvangplekken,’ antwoord ik.

Het volgende beeld laat een enorme rij mensen zien die in een bus stappen naar een andere opvangplaats. Het zijn er ook wel veel, denk ik. En we kunnen toch ook niet iedereen opvangen?

Het is een dilemma waar ik zoals heel Nederland al langere tijd mee worstel. De migratieproblematiek.

‘Ik weet gewoon niet wat ik erover moet denken,’ zegt Yvette. Blijkbaar is ze net zo vertwijfeld als ik. ‘Mensen die het nodig hebben zijn welkom. Maar moeten we iedereen binnen laten?’

Ik weet dat er veel mensen zijn zoals wij. Mensen die het lastig vinden om een standpunt in te nemen. Wat moet ik er nou eigenlijk van vinden, hoe moet ik me verhouden tot het ingewikkelde migratievraagstuk?

Natuurlijk zijn er mensen ter rechterzijde die vinden dat ‘het nu wel genoeg is geweest’ en ‘Nederland één groot azc’ aan het worden is. En anderen die zich op het standpunt stellen dat ‘ieder mens recht heeft op opvang’

in ons land, ongeacht gedrag en opstelling. Maar hoe zit het nou eigenlijk echt?

Terwijl ik dit denk, flikkert er even iets in mij op. Een vonkje van nieuwsgierigheid. Inspiratie?

‘Ik weet het ook niet,’ antwoord ik, ‘maar ik voel dat ik er meer van zou willen weten. Ik hoor altijd de macro-discussie over aantallen, processen, politieke keuzen, getallen. Maar het gaat uiteindelijk over mensen, toch?’

‘Wat bedoel je precies?’ vraagt ze.

Ik ga rechtop zitten en wijs naar de TV, waar nog altijd mensen met hun spullen in een bus stappen. De vrouw met Jumbo-boodschappentas komt weer in beeld. Even kijkt ze reddeloos om zich heen. Dan stapt ze moeizaam het trapje van de bus op.

‘Uiteindelijk zijn het stuk voor stuk mensen toch? Mensen die hiernaartoe komen met een reden, ze laten niet voor niets alles achter zich. Wat zijn hun verhalen? Daar hoor ik maar heel weinig over. Ik zou daar wel meer van willen weten.’

‘Nou misschien moet je iets met die gedachte gaan doen,’ zegt Yvette. Als zij zoiets zegt klinkt het altijd eenvoudig.

Die opmerking laat me niet los. Ik wil inderdaad iets doen met dat gevoel. Ik wil weten wat voor mensen er naar ons land komen. Wat hun dromen en verlangens zijn. Ik wil de positieve en minder positieve verhalen horen. Ik wil op zoek naar de mens achter de asielzoeker.

Een week later zie ik op LinkedIn een vacature bij het COA:

‘We zoeken een casemanager die een asielzoeker individueel begeleidt vanaf aankomst tot vertrek uit de opvang. De gesprekken gaan over het wonen en leven in het azc en over de voorbereiding op de toekomst in Nederland — en in het geval van terugkeer — het land van herkomst of een ander land.’

Dat klinkt goed. Geen managementrol, maar juist ‘gewoon’ op de werkvloer met vluchtelingen praten en hen begeleiden in hun proces. Van de boardroom naar de werkvloer.

Daar heb ik zin in.

Ik solliciteer en uiteindelijk krijg ik na lang wachten een uitnodiging voor een gesprek. Ik login via Webex — dat bestaat blijkbaar nog — en wacht tot de videoverbinding tot stand komt. Op het scherm zie ik een jongeman verschijnen in een groene wollen gebreide trui.

‘Hallo, ik ben Olaf,’ stelt hij zich voor. Hoe oud zou hij zijn? vraag ik mij af. Het lijkt me een dertiger. Hij heeft kort blond haar en draagt een moderne bril. Natuurlijk heeft hij ook een baardje — wie niet tegenwoordig.

Olaf vertelt dat hij *recruiter* is, dat hij niet voor het COA zelf werkt maar ingehuurd is voor een screening. Hij kijkt mij onderzoekend aan, alsof hij het niet helemaal vertrouwt.

‘U heeft een indrukwekkend CV met veel werkervaring,’ gaat hij verder.

‘Zeg maar je,’ antwoord ik snel.

Hij reageert niet maar staart met een frons tussen zijn wenkbrauwen naar het papier.

‘In die zin bent u wel overgekwalificeerd voor deze rol, meneer.’

Een rotwoord, maar ik begrijp wat hij bedoelt. Dat had ik zelf ook al bedacht. Dus ik zal hem toch een beetje moeten overtuigen.

‘Zeg maar RP. Dat weet ik, maar ik wil graag direct met vluchtelingen werken. En niet in een beleids- of managementrol, dat heb ik al meer dan genoeg gedaan. Ik zoek iets op de werkvloer, zodat ik de organisatie kan leren kennen. Mijn interesse gaat in eerste instantie uit naar de bewoners en medewerkers en hun verhalen. Met mijn coachingsachtergrond in het bedrijfsleven denk ik juist hier toegevoegde waarde te kunnen leveren. En ik wil ook graag parttime werken, want ik heb nog andere dingen te doen.’

Hij neemt zijn bril af en kijkt naar het plafond. Achter hem zie ik een poster van een kunsttentoonstelling in Madrid. Olaf lijkt me een ‘arty’ type.

‘O zo. Op die manier, dan begrijp ik het iets beter. Als je — even is hij stil — iets zoekt waarmee je eigenlijk op een andere manier invulling kan geven tot je pensioen is dit een prima plek,’ gaat hij verder. ‘Anders moet je een managementrol pakken, maar dan ben je toch de hele dag in touw.’

Hij ziet het scherp. Toen ik zijn leeftijd had, was ik nog niet zover. En hij heeft waarschijnlijk helemaal gelijk.

Toch voel ik nog een zweem van twijfel. Is dit wel echt een goede stap voor mij?

‘Wat zou je doen als je in mijn plaats stond?’ vraag ik hem. ‘En wat neem ik mee dat mij succesvol maakt?’

Hij lijkt even na te denken. Dan gaat de bril weer op en hij kijkt me recht in de ogen aan.

‘Ik zou ervoor gaan. Je inzicht in de complexiteit van organisaties en je ervaring hoe hiermee om te gaan zullen je helpen.’

Dat zijn heldere antwoorden. Ik vertel hem dat ik zijn advies aanneem.

‘Nog een ding,’ zegt hij, ‘heb je het salaris gezien?’

‘Ja, dat heb ik gezien,’ zucht ik, ‘maar het gaat mij niet om het geld.’

‘Goed, ik wilde even bevestigen dat je dat zeker weet.’

‘Prima Olaf, wat is de volgende stap?’

Er volgen nog vele gesprekken met COA-managers, woordvoerders en mensen met andere functies die mij allemaal willen overtuigen dat het jammer is dat ik niet een managementrol wil oppakken.

‘Je zou in Den Haag meer kunnen toevoegen voor de COA-organisatie,’ zegt Alwin, een regiomanager. ‘Het is toch zonde om je ervaring en capaciteiten niet compleet te benutten?’

‘Ik begrijp wat je bedoelt,’ antwoord ik. ‘Maar ik wil met de asielzoekers zelf aan de slag. Ik wil weten wie ze zijn, wat hun verhalen zijn en hoe het eraantoe gaat op de

werkvloer. Ik denk dat dat juist toegevoegde waarde heeft — voor mijzelf, maar ook voor het COA. Ik kan daarna dan toch altijd nog een managementrol oppakken?’ Alwin haalt zuchtend zijn schouders op — hij denkt er duidelijk anders over. Maar ik houd voet bij stuk.

Uiteindelijk spreken we af dat ik ga starten met een inwerktraject als casemanager. Dit behelst een periode van een paar maanden opleiding op een specifiek azc om het vak te leren. Het is de bedoeling dat ik daarna ga solliciteren op de vaste functie van casemanager op vacatures die bij het COA beschikbaar komen — waarschijnlijk op een ander azc. Ik vind het allemaal prima.

4 Inwerkplek

Twee dagen later begin ik. Maurits heet me welkom en leidt me naar mijn werkkamer die ik deel met drie anderen. Aan de muren hangen diverse posters van internationale arthousefilms zoals bijvoorbeeld *Joyland* — een Pakistaanse film. Op een van de bureaus staat een schemerlampje. Ik zie een gedicht op een prikbord. Er staan diverse planten in de vensterbanken en op de tafel die zo te zien liefdevol worden verzorgd.

Een man in een strak T-shirt en een dito spijkerbroek loopt naar mij toe.

‘Ik ben Hans,’ zegt hij. Hij steekt een gespierde arm naar mij uit. ‘Welkom. Als je koffie wilt dan moet je daar zijn.’ Hij wijst naar een bureau waar een kleine espressomachine op staat. Op een andere tafel staat een

doos met een keus aan theezakjes en wat koekjes erbij.

In een aangrenzende kamer hangen een sombrero en een bloemenslinger aan de muur. Ook de grote wereldkaart ontbreekt natuurlijk niet.

‘Dank je wel, zo meteen misschien.’ Eén bureau is niet bezet en staat op een centrale plaats in het midden van de kamer. Dit is het ‘inwerkbureau’ wordt mij verteld — hier zitten mensen zoals ik die in opleiding zijn om het ‘vak’ te leren.

Er druppelen steeds meer mensen binnen. Blijkbaar willen meer collega’s even kennismaken. ‘Wat leuk dat je er bent — welkom bij het COA!’ zegt een blonde dertiger in bloemetjesjurk hartelijk. Ze gaat zitten op het bankje dat tegen de muur van de kamer staat. Uiteindelijk staan en zitten een stuk of acht personen geïnteresseerd in een kringetje om mij heen. Het is gelijk verdeeld tussen mannen en vrouwen. De leeftijd lijkt uiteen te lopen, ik schat dat er twintigers tussen zitten, maar dat er ook een of twee vijftigers bij zijn. Ik ben ook hier een oude man.

Ik proef hun nieuwsgierigheid, dus begin maar wat te vertellen. Binnen een paar zinnen kleun ik al mis.

‘Ik kom hier werken omdat ik meer wil weten over de vluchtelingen. Ik besef dat het begeleiden van asielzoekers niet alleen maar mooi is, maar ook frustrerend kan zijn. En ik weet dat ik de wereld niet kan redden, hoor, dat ik Florence Nightingale niet ben.’

Ik stop met praten en kijk even rond.
‘Eh... ik weet niet wie dat is...’ zegt de blonde dame.

Shit, stom van me, andere omgeving. Even wennen.

De mensen gaan aan het werk en ik blijf over met mijn drie directe collega's. Die eerste dag leer ik hen meteen al wat beter kennen. Ze lijken alle drie hulpvaardig en sociaal. Als ik 's middags terugrijd naar huis laat ik ze één voor één de revue passeren:

Achter het bureau in de hoek zit Hans. Hij is net vijftig geworden. Hij is kort, oogt wat gedrongen en is flink gespierd. Het valt me op dat hij een oorbel draagt. Kort haar, een T-shirt en een spijkerbroek. Hij lijkt me een kosmopoliet met veel interesse in andere culturen.

Tegenover mij zit Linda. Een blonde dertiger uit de polder. Ze heeft een geweldige sociale energie en een innemende lach. De vrolijke bloemenjurk past bij haar. Met haar uitstraling schat ik in dat ze asielzoekers goed kan meekrijgen. Later blijkt dat ze ook veel met jongeren heeft gewerkt. Verbaast me niets.

Ping is een jonge intelligente twintiger met een aziatisch uiterlijk. Ze heeft eerder gestudeerd en daarna in het bedrijfsleven gewerkt bij een verzekeringsmaatschappij, maar zocht iets meer 'met mensen'. Ze zit aan het bureau achter mij. Ze komt iets gereserveerder over, maar heeft een sympathieke uitstraling en ziet er goed verzorgd uit, met gelakte nagels en zwarte kleding.

Marianne zit op een andere kamer. Ze is een doorgewinterde COA-medewerkster, afkomstig uit het Gooi, dat hoor je ook aan haar taalgebruik. Ze vertelt dat ze op diverse azc's gewerkt heeft. Ik denk niet dat zij nog ergens van wakker ligt. Ze heeft waarschijnlijk al zoveel gezien.

Ze oogt heel nuchter en praktisch. En ook zij heeft een gemakkelijke lach. En laat zich niets wijsmaken.

Ik krijg het idee dat ze ondanks hun verschillen samen een hecht team vormen. Ik vraag me af hoe ik er bij ga passen...

5 Een heftig begin

‘Goedemorgen,’ zeg ik vrolijk als ik de volgende dag het kantoor binnenloop.

Linda kijkt op en zegt: ‘Hai hai’ — haar standaard-begroeting. Ping is druk bezig met haar computer.

Hans zegt niets maar staart voor zich uit.

‘Wil er iemand koffie?’ probeer ik.

Linda en Ping kijken op en schudden hun hoofd. Hans blijft voor zich uitstaren. Gek, de sfeer voelt anders aan dan gisteren. Wat ernstiger, minder uitgelaten.

‘Nee, dank je,’ zegt Hans zonder mij aan te kijken. Dan loopt hij naar mij toe.

‘Clarence — een van onze bewoners — heeft gisteravond geprobeerd zelfmoord te plegen door bleekmiddel te drinken. Die poging is mislukt... Hij is naar het ziekenhuis afgevoerd. Maar later in het verpleeghuis heeft hij toen hij de kans kreeg alsnog zelfmoord gepleegd.’

Ik moet dit even op mij in laten werken. Ik kende Clarence niet, maar zie nu wel zijn foto. Een donkere man met een brede neus, kleine oren, kort kroeshaar. Hij lijkt nog best jong.

Zo hard kan een afwijzing van een asielaanvraag dus aankomen.

Ik kijk even naar de anderen. Ping is nog steeds druk bezig met haar computer. Linda lijkt aan het appen op haar telefoon.

Hans kijkt mij met gefronste wenkbrauwen aan, maar het lijkt alsof hij mij niet ziet.

‘Wat ontzettend triest,’ zeg ik.

‘Ik had het niet verwacht,’ vervolgt Hans. Blijkbaar begeleidde hij de desbetreffende bewoner. Even is hij stil en kijkt hij voor zich uit. Zijn blik valt op de klok die aan de muur hangt. Dan draait hij zijn gezicht naar me toe.

‘Als casemanagers hebben we geen toegang tot het medisch dossier van de bewoner en daarmee ook geen zicht op de psychische staat,’ legt hij uit. ‘Dat is ergens wel goed, maar maakt ook dat we soms een beetje in het duister tasten.’

Linda staat op en komt bij ons staan.

‘Het heeft te maken met de wet op de privacy, gegevens van bewoners kunnen niet zomaar gedeeld worden met andere dan de medisch verantwoordelijken,’ legt ze uit.

Begrijpelijk, denk ik, maar daarmee wordt het voor de casemanager niet gemakkelijker. Als je mensen moet begeleiden, zou het toch handig zijn dat je op de hoogte bent van wat er speelt en dit niet alleen op eigen waarneming hoeft te baseren.

‘Verschrikkelijk,’ zegt Hans, ‘zo’n sympathieke man,’ zegt

Hans nog een keer. Dan draait hij zich om, loopt langzaam terug naar zijn bureau en gaat aan het werk.

Ik loop een paar dagen mee en zie dat de case-managementwerkzaamheden vooral bestaan uit het voorbereiden, voeren en vastleggen van gesprekken. Er zijn diverse systemen waar gegevens over bewoners zijn terug te vinden, zoals bijvoorbeeld de status van zijn of haar procedure, de inhoud van eerder gevoerde gesprekken en een overzicht van deelname aan activiteiten zoals vrijwilligerswerk en/of Nederlandse les. Daarnaast zijn er ook diverse overleggen met andere afdelingen.

Om ervaring op te doen sluit ik aan bij gesprekken van mijn collega-casemanagers. Samen met hen doe ik de voorbereiding, ik luister mee met de conversaties en stel af en toe zelf ook een vraag. En daarna kijk ik hoe het gaat met de vastlegging in de diverse systemen.

We spreken uiteenlopende bewoners. Veel mensen komen uit landen in het Midden-Oosten, zoals Syrië, Jemen, Iran en Irak. Maar ook uit Afrikaanse landen (Eritrea, Somalië), uit Zuid-Amerika (Venezuela) en zelfs uit China.

De gesprekken vinden plaats in de spreekkamers. Er zijn hier meerdere van op het azc. Deze kamers zijn hiervoor speciaal ingericht en bestaan uit een soort houten balie met een glazen scherm en stoelen aan beide zijden. Het is de bedoeling dat de bewoners aan de ene kant plaatsnemen, de COA-medewerker aan de andere kant.

De eerste keer dat ik binnenkom denk ik aan het woord 'neutraal'. De kamer is niet onsympathiek, maar ook niet warm. Meer zakelijk en doelmatig. Misschien is dat omdat er allerlei soorten gesprekken moeten plaatsvinden; hele opgewekte gesprekken, maar ook hele verdrietige gesprekken. Ik wen er snel aan, het voelt na een paar dagen al vertrouwd.

De stoelen aan de 'bewonerskant' zijn vastgeschroefd, zodat er niet onverhoopt mee gegooid kan worden. Immers, de emoties kunnen hoog oplopen. Ook is er in de spreekkamers aan de kant van de COA-medewerker altijd een nooduitgang. Hierbij staat een bordje dat deze altijd vrijgehouden moet worden voor noodgevallen.

In het midden van het glas is aan de onderkant een uitsparing gemaakt voor een tolkentelefoon, vergelijkbaar met een 'spin' zoals ik ook wel in het bedrijfsleven zag, een telefoon met speakers. Daarmee is het mogelijk bij een gesprek een tolk aan te vragen om met de desbetreffende bewoner in zijn eigen taal te kunnen spreken.

Rechts onder het bureau zit een noodknop, voor als het echt uit de hand loopt...

Er wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten fasen waarin een asielzoeker kan verkeren: een oriëntatiefase, een voorinburgeringsfase en een terugkeerfase. Bij iedere fase horen verschillende soorten gesprekken met andere richtlijnen.

6 Dreigement

‘Ben je er klaar voor?’ vraagt Hans, terwijl hij zijn laptop van zijn bureau pakt. Dit keer heeft hij een zwart T-shirt aan dat ook weer strak om zijn gespierde armen staat.

‘Jazeker,’ zeg ik vol goede moed. Ik laat het gewoon rustig over mij heen komen, denk ik bij mezelf.

‘We spreken met Abdel,’ vertelt Hans me terwijl hij nog haastig een slok koffie neemt. ‘Het is een oriëntatiegesprek. Dat betekent dat we met hem gaan praten over hoe het met hem gaat, wat zijn dagbesteding is, hoe we hem kunnen helpen.’

Oriëntatiefase

De oriëntatiefase is de fase waarin een verblijfsvergunning voor Nederland is aangevraagd, maar er nog geen besluit is genomen door de IND of deze ook wordt toegekend. Een casemanager kan een bewoner in deze fase uitnodigen voor een participatiegesprek. Hierin wordt kennisgemaakt en wordt er gesproken over dagbesteding en participatie. Zijn er mogelijkheden voor vrijwilligerswerk? Kan hij of zij meedoen met sociale activiteiten? Is er uitzicht op betaald werk? Op sommige locaties is er in deze fase al een mogelijkheid Nederlandse les te krijgen van vrijwilligers.

Bron: website COA — Oriëntatiefase

Ik ga alvast naar een spreekkamer. Hans haalt Abdel op bij de receptie en samen komen ze naar de spreekkamer. Abdel neemt plaats aan de andere kant van het glas op een van de vastgeschroefde stoelen.

‘Zo,’ zegt Hans terwijl hij tegenover hem plaats neemt.

Abdel kijkt niet op. In elkaar gezakt, hoofd weggedraaid, ongeïnteresseerd. Deze Syrische jongeman (donkere krullen, ongeschoren, baseballcap achterstevoren op zijn hoofd) van begin twintig is al anderhalf jaar aan het wachten op zijn vergunning. We praten over zijn situatie, zijn toekomst.

‘Ik wil graag verhuizer worden,’ zegt Abdel.

‘Dat is mooi,’ zegt Hans. ‘Daar kan je in Nederland zeker mee aan de slag. Trouwens, heb je al iets van je advocaat gehoord?’

Ineens gaat Abdel rechtop zitten. Met zijn rechterhand knakt hij één voor één de vingers van zijn linkerhand.

‘Nee, al heel lang niet.’ Zijn stem klinkt door de hele ruimte. Dan slaat hij met zijn platte hand op tafel.

Ik schrik ervan. ‘Rustig,’ zegt Hans.

Abdel komt overeind en buigt zich naar het glas. ‘Rustig?!’ roept hij. Zijn ogen staan wijd open. ‘Hoezo rustig? Ik zit hier al heel lang te wachten. En ik krijg geen antwoord van mijn advocaat als ik hem bel!’

Even is het stil. Buiten op de parkeerplaats hoor ik een paar collega’s met elkaar praten en in een auto stappen.

‘Ik ga ze kapotmaken, helemaal kapotmaken,’ zegt hij dreigend.

Hans grijpt in: ‘Abdel, wat je nu zegt dat kan niet, hiermee ga jij grenzen over en dat accepteren we niet.’ Hij kijkt Abdel hierbij indringend aan.

UIT ETEN?

Abdel wijkt iets naar achteren. Terwijl hij naar de grond kijkt, wrijft hij schijnbaar achteloos in zijn handen.

‘Dit soort taal helpt je niet en werkt averechts,’ vervolgt Hans. ‘Ik zou je aanraden dit niet meer te doen, want dan kom je nergens. Dit is niet toelaatbaar. Doe het niet meer.’ Hij buigt zich naar Abdel en kijkt hem recht in de ogen.

Abdel vermijdt oogcontact, maar uit zijn lichaamshouding lijkt dat hij de boodschap goed begrijpt.

Ik ben onder de indruk. Hans pakt precies de goede toon, respectvol, maar zeer beslist. Ik zie dat zijn boodschap impact heeft.

‘Komen dit soort dreigementen vaak voor?’ vraag ik aan Hans als we door de gang teruglopen.

‘Nee,’ zegt Hans, ‘dit is echt een uitzondering, de meesten in de oriëntatiefase zijn blij met het contact. Het zijn juist vaak hele positieve gesprekken!’ Ik zeg dat ik het snap, maar moet er nog wel over denken. Wat doet het met mensen dat ze zo lang moeten wachten? Ik begrijp rationeel dat het bijzonder frustrerend voor hen is, maar heb tegelijkertijd ook het idee dat ik niet kan invoelen hoe is het om in hun schoenen te staan.

Een paar dagen later komt Abdel op het gesprek terug en zegt tegen Hans dat hij spijt geeft van zijn uitspraken.

7 Uit eten?

Ping steekt haar hoofd om de hoek van de deur: ‘Hé RP, wil je aanschuiven bij een voorinburgeringsgesprek?’

‘Jazeker,’ antwoord ik, ‘hoe meer gesprekken hoe beter.’

‘Loop maar even mee!’ zegt Ping opgewekt.

We lopen samen de gang door naar de receptie. Ping is bijna altijd in het zwart gekleed. Zwart T-shirt, zwarte broek en zwarte laarzen. En natuurlijk haar zwarte haar.

Inburgering

Wanneer een asielzoeker van de IND een verblijfsvergunning krijgt, kan hij of zij een toekomst in Nederland starten. Mensen die voor lange tijd met een verblijfsvergunning in Nederland komen wonen, moeten Nederlands leren en weten hoe de samenleving in elkaar steekt. Door dit inburgeren, kunnen zij beter integreren en meedoen in de maatschappij. Zij kunnen dan een opleiding volgen en hebben daarmee meer kans op werk. De inburgering is een voorwaarde voor een verblijfsrecht (verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd en naturalisatie).

Bron: website Vluchtelingenwerk

Hussein is een jonge Jemeniet van achttien jaar. Hij heeft net een verblijfsvergunning gekregen en kan nu gaan deelnemen aan het voorinburgeringsprogramma van het COA. Hoewel hij nog jong is, is hij toch al flink gezet valt me op. Zijn wangen zijn bol en contrasteren met zijn kortgeknipte zwarte haar. Hij draagt een mooi wit gewaad, het lijkt me iets van een traditionele klederdracht. Zou hij dat hier elke dag dragen?

Waarschijnlijk is hij van goede komaf, want hij heeft de middelbare school gedaan in Jordanië en heeft

daarna gestudeerd in Egypte. Hoe zou dat zijn voor zo'n jongen als alles in je land helemaal verandert en je dan uiteindelijk moet vluchten?

'Mijn vader heeft vroeger geld verdiend met onroerend goed,' begint hij. Dan is hij even stil. 'Maar dat is nu voorbij,' voegt hij eraan toe. Ik zie mijn eigen gezicht gespiegeld in het glas van de spreekkamer en ga even verzitten om Hussein beter te kunnen zien. Ik zie nu dat hij treurig kijkt.

'Vroeger hoorde onze familie bij de elite, maar door de al jaren durende burgeroorlog is het nu allemaal heel anders geworden,' zegt hij met zachte stem. Hij zit voorovergebogen en zijn schouders hangen naar beneden. Zijn gezicht houdt hij afgewend.

Dan vraagt Ping hem naar zijn toekomst. Hussein gaat rechtop zitten. Hij draait zijn hoofd naar Ping toe en kijkt haar in de ogen. Opeens lijken zijn ogen wat groter te worden. Hij kijkt haar onbevangen aan en zegt beslist:

'Ik wil naar de universiteit, verder studeren. En ik heb al familie in Nederland, dus die kan mij verder helpen en verder wegwijs maken. Dat is mijn plan.' Het komt er robuust uit.

Ping kijkt hem aan en knikt. Ze heeft een goede snaar geraakt. Ze vertelt over de mogelijkheid tot Nederlandse les en vult samen met Hussein een profiel in. Dat is een document met een overzicht van wat de statushouder heeft gedaan qua opleiding, werkervaring, ambitie. Hussein is zichtbaar verheugd om op deze manier de eerste stappen naar zijn nieuwe toekomst te zetten.

Terwijl het gesprek verder gaat denk ik bij mezelf: Deze jongen komt er wel. Hij vertelt dat zijn broer een Jemenitisch restaurant heeft in Nederland.

‘Leuk,’ zeg ik spontaan, ‘dan komen mijn Ping en ik een keertje eten bij je broer.’

Later bedenk ik me: Kan dat eigenlijk wel? Of ga ik hiermee grenzen over tussen baan en privé. Zijn hier vanuit het COA ook voorschriften voor?

Wat is voorinburgering?

De gemeente waar de asielzoeker uiteindelijk gaat wonen is verantwoordelijk voor zijn/haar inburgeringproces. Omdat de gemeente vaak pas wil starten met dit inburgeringsprogramma als de bewoner ook daadwerkelijk in de gemeente woont, kan dit vaak enkele maanden of zelfs jaren duren. Derhalve biedt het COA op het azc al een voorinburgeringstraject aan. Een bewoner kan dan na het verkrijgen van een vergunning op het azc al direct starten met Nederlandse les en trainingen op het gebied van de Nederlandse maatschappij en arbeidsmarkt. Het is een keuze voor de statushouder om hier aan mee te doen of niet. Als de statushouder hiervoor kiest kan de casemanager actief met hem of haar gaan werken aan de entree in de Nederlandse maatschappij, of door het zoeken van gepaste scholing, validatie van diploma's.

Bron: website COA — Voorbereiding op de inburgering

Ondertussen raak ik steeds meer gewend aan de gang van zaken op het opvangcentrum. Het plannen van de gesprekken, het overleg met de collega's.

Ik merk dat ze het leuk vinden dat ik veel vragen stel en nieuwsgierig ben. Waarom staan er zoveel fietsen — zelfs fatbikes — op het binnenplein? Waarom is taalles niet verplicht? Hoe kan het dat maar zo weinig asielzoekers werken? Waarom duurt het zo lang voordat een burgerservicenummer (BSN) beschikbaar is?

Soms krijg ik een antwoord: Het is juridisch op dit moment niet mogelijk om taalles verplicht te stellen. De BSN's worden uitgegeven door een klein aantal gemeenten, het is een complex proces en er is blijkbaar weinig mankracht voor beschikbaar. Maar veel vaker krijg ik geen antwoord op mijn vraag. Omdat ze het ook niet weten.

8 In de spreekkamer

‘Dit is best een heftige casus,’ begint Linda als ze mij brieft voor het terugkeergesprek dat we vanmiddag samen gaan doen. ‘Je zal het zelf wel zien, deze dame heeft het echt heel moeilijk, ik heb met haar te doen.’ Haar altijd vrolijke gezicht staat nu op serieus. De bloemenjurk die ze vandaag aan heeft helpt daar niets aan. Ze zucht even. ‘Kom we gaan,’ zegt ze.

Ik merk dat ik het zelf ook wel spannend vind.

Terugkeerfase:

Wat is de terugkeerfase? Wanneer een asiel aanvraag afgewezen wordt, komt de asielzoeker in de terugkeerfase. De asielzoeker mag dan niet in Nederland blijven. De Dienst Terugkeer

en Vertrek (DTV) van het ministerie van Justitie is verantwoordelijk voor het organiseren van het vertrek, dus zij regelen bijvoorbeeld het transport, eventuele opvang aan de grens en waar nodig medische begeleiding. De COA-casemanager informeert de bewoner in deze fase over de consequenties voor de asielopvang en is er ook om de bewoner mentaal te ondersteunen in hun vaak lastige omstandigheden. Dit noemt men terugkeergesprekken. Dit zijn vaak gesprekken met veel emotie.

Bron: website DT&V — Terugkeerbeleid

‘Dank u voor de uitnodiging,’ zegt Aisha beleefd. Tegenover me in de spreekkamer zit een 60-jarige vrouw, een zielig hoopje mens. Klein van stuk, tenger en met een verdrietige uitstraling. Niet zo gek. Haar asielaanvraag is door de IND afgewezen. Dit heeft te maken met haar dubbele nationaliteit. Ze heeft een asielaanvraag gedaan op haar Syrische paspoort, maar ze is de EU binnengekomen op een ander paspoort³. De IND stelt dat ze in dat land ook bescherming kan krijgen en er daar geen vrees is voor haar veiligheid. Ze dient dus Nederland te verlaten.

Deze vrouw verblijft al twee jaar in Nederland in verschillende azc’s en is al die tijd vooral bezig geweest om hier te mogen blijven. In elkaar gedoken haalt ze haar magere handen af en toe langzaam door haar grijze haar.

‘Ik begrijp mijn advocaat niet goed. Ik heb gehoord dat ik moet vertrekken, maar ik weet niet waarom.’

.....
3 Land in kwestie niet genoemd in verband met de privacy van de bewoner — het betreft een ‘veilig’ land.

Ze praat met zachte, wat hese stem. Nu draait ze haar gezicht naar mijn collega en fluistert bijna: ‘Verder weet ik niets, ik weet niets.’

Linda vertelt haar over de consequenties van de beslissing: ‘U wordt binnenkort benaderd door de Dienst Terugkeer en Vertrek, deze gaat met u overleggen over uw terugkeer.’ Ze spreekt duidelijk, feitelijk, maar in de manier waarop ze kijkt, zie ik dat ze zeer betrokken is en meeleeft.

‘Na een negatieve beschikking is er eigenlijk geen recht meer op opvang. Maar omdat er door uw advocaat beroep is aangetekend tegen de uitspraak, gaat de rechter onderzoeken of de beslissing van de IND correct is.’

Ze legt uit dat er ook een verzoek is gedaan voor een zogenaamde voorlopige voorziening⁴, hetgeen betekent dat Aisha de uitspraak van de beroepsprocedure in Nederland mag afwachten.

‘Maar als de rechter het beroep afwijst, moet u vertrekken,’ vertelt Linda afsluitend.

Aisha wordt emotioneel.

‘Ik heb suikerziekte, en mijn bloeddruk en cholesterol zijn ook niet goed.’ Tranen staan in haar ogen. Ze lijkt verslagen, spreekt zacht en zeer respectvol naar Linda.

Linda knikt naar haar. Ik zie aan haar ogen dat ze meevoelt met Aisha. Aisha voelt dit vast ook.

4 Een voorlopige voorziening is een tijdelijke maatregel die kan worden aangevraagd bij de voorzieningenrechter van de rechtbank, meestal om te voorkomen dat een beslissing van de overheid al wordt uitgevoerd terwijl daar nog een bezwaar of beroep tegen loopt.

Na het gesprek zien we haar wegschuifelen over de binnenplaats. Ik blijf achter met een rotgevoel.

9 Echt contact maken

‘Wat is je droom, Ahmed?’ vraag ik hem op de man af — het zal een standaardvraag worden in mijn gesprekken.

Ahmed is een Syrische jongen van 22. Alweer zwart haar, snor en baardje. Een ouderwetse metalen bril maakt hem toch anders dan anderen. Ook heeft hij een litteken op zijn rechterwang. Terwijl hij nadenkt kijk ik op mijn lijstje met punten dat ik van tevoren heb gemaakt. Het is het eerste gesprek dat ik nu zelf mag voeren, als onderdeel van het al eerder genoemde inwerktraject.

Mijn collega Marianne kijkt nog mee hoe het gaat. Dat vind ik best spannend. Gek hoe je ook op mijn leeftijd nog steeds een beetje gespannen bent als je iets nieuws moet doen. Eigenlijk moet ik wel een beetje om mezelf lachen. Maar door mijn lijstje met punten kan ik niets vergeten. Tenminste, dat hoop ik.

Ahmed heeft net zijn verblijfsvergunning gekregen, het is dus een voorinburgeringsgesprek. Ik voel hoe zijn grote bruine ogen door het glas van de spreekkamer op mij gericht zijn. Marianne zit naast me, kijkt geïnteresseerd toe — en zegt niets.

‘Ik weet al wat ik wil, meneer. Ik wil automonteur worden,’ zegt hij beslist.

‘Prima. Er is genoeg werk voor automonteurs,’ zeg ik. ‘Maar dan moet je wel goed Nederlands leren spreken,’ ga ik verder. Vanuit mijn ooghoeken zie ik Marianne instemmend knikken.

‘Ja, daar ga ik aan meedoen,’ zegt Ahmed enthousiast. Of dat ook echt gebeurt is nog even afwachten, weet ik van mijn collega’s. Maar ons gesprek geeft mij wel een goed gevoel.

Na afloop spreken Marianne en ik nog even na. Geamuseerd kijkt ze mij aan.

‘Ik heb eigenlijk niets toe te voegen aan dit gesprek,’ zegt ze. ‘Het valt me op dat je echt verbinding maakt in je gesprekken. Je maakt echt contact. Anderen die net beginnen houden vaak meer vast aan hun lijstje van punten. Goed gedaan.’

Trots als een klein kind loop ik de spreekkamer uit.

Ik denk dat contact en verbinding maken het belangrijkste is. Wat je ook gaat doen, de ander zal zich toch eerst gehoord en gezien moeten voelen. Zich veilig voelen. Pas dan krijg je mensen in een echte dialoog denk ik. Dan wordt het misschien mogelijk om ze mee te krijgen en te motiveren voor iets. De rest lijkt me bijzaak, informatie geven over wat ze later kunnen doen zal in de meeste gevallen over hun hoofd heen schieten. Denk ik.

Vluchtelingen opvangen: waarom doen we dat eigenlijk?

Een belangrijke les uit de geschiedenis is het lot van Joodse vluchtelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog: zij werden

in veel landen geweigerd en hadden geen veilige plek om naartoe te vluchten, met desastreuze gevolgen. Deze tragedie leidde na de oorlog tot internationale afspraken over de bescherming van vluchtelingen.

In 1951 werd het VN-Vluchtelingenverdrag opgesteld (in werking sinds 1954), waarin staat dat landen vluchtelingen niet mogen terugsturen naar een land waar hun leven of vrijheid wordt bedreigd (*non-refoulement*, artikel 33). Nederland is partij bij dit verdrag en daarmee verplicht om mensen bescherming te bieden die vluchten voor vervolging, oorlog of onmenselijke behandeling. (Bron: Verdrag betreffende de status van vluchtelingen, VN 1951, artikel 33 — UNHCR)

Daarnaast is Nederland gebonden aan het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM). Artikel 8 van dit verdrag beschermt het recht op privé- en gezinsleven. Dit artikel speelt bijvoorbeeld een rol bij gezinshereniging van erkende vluchtelingen. (Bron: Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, artikel 8 — EHRM)

Naast deze juridische kaders is er ook een moreel principe: mensen helpen die in levensgevaar verkeren of onderdrukt worden. Deze humanitaire houding is verankerd in Nederlandse en Europese waarden en vormt de morele basis onder het asielbeleid.

10 Frustratie en verdriet

De reis hiernaartoe. Ik kan me niet voorstellen hoe deze is geweest.

Ik spreek met Walen, een Syrische bouwvakker die

nog niet zo lang geleden in Nederland is aangekomen. Hij is fors gebouwd en heeft geen zwart, maar grijs haar. Zijn grove handen liggen naast elkaar en laten sporen zien van zijn beroep. Een echte ambachtsman, denk ik bij mezelf. Breeduit zit hij op de vastgeschroefde stoel van de spreekkamer. Ik vraag hem naar zijn werk.

‘Ik ben maker van ornamenten. Deze ornamenten worden bij ons in de Arabische landen vaak geplaatst op de huizen. Om ze mooier te maken. In Europa is dat niet zo bekend.’ Hij kijkt mij onderzoekend aan en lijkt zich af te vragen of ik het wel begrepen heb.

Het beeld erbij heb ik inderdaad nog niet, maar ik wil er wel wat meer van weten.

‘Walen,’ vraag ik hem, ‘kan je mij eens foto’s laten zien van wat je hebt gemaakt? Je hebt me erg nieuwsgierig gemaakt.’

Hij vouwt zijn grote handen over elkaar. Lijkt zijn gezicht nu opeens verdriet uit te stralen?

‘Meneer, ik ben alles kwijt geraakt bij de Turkse grens. Mijn reisbegeleiders hebben alles afgenomen, mijn telefoon, mijn geld, alles is weg. Ik kan misschien mijn broer in Libanon vragen om foto’s te sturen?’

Ik slik even. Dat had ik niet verwacht.

‘Dat hoeft niet, het is niet belangrijk, ik was gewoon nieuwsgierig,’ zeg ik snel.

Maar ik realiseer me des te meer dat ik geen idee heb van wat mensen zoals hij moeten hebben meegemaakt. Gewoon foto’s hebben is al een luxe. Het maakt me nederig.

Programma Voorbereiding op inburgering

Als een asielzoeker in Nederland mag blijven, is het belangrijk om zo snel mogelijk in te burgeren. Daarom kunnen statushouders in het azc het programma 'Voorbereiding op inburgering' volgen, kortweg Voorinburgering genoemd. Statushouders kunnen zich dus al voorbereiden op hun inburgering voordat zij starten met het verplichte inburgeringsprogramma in hun toekomstige gemeente.

In het programma Voorinburgering krijgen statushouders alvast praktische informatie over zelfstandig wonen en leven in Nederland. We stimuleren statushouders om aan het programma mee te doen en zich voor te bereiden op hun toekomst. Deelname is niet verplicht, maar wel vanzelfsprekend. Het programma bestaat uit:

- lessen Nederlands als tweede taal (NT2)
- kennis van de Nederlandse Maatschappij-training (KNM-training)
- kennis van de arbeidsmarkt en participatie
- individuele begeleiding en persoonlijk dossier
- het opbouwen van een digitaal klantprofiel

Bron: website COA

Na de eerste gesprekken zie ik naast de mooie kant van het begeleiden van asielzoekers ook de frustratie die bestaat. Mijn collega's geven aan dat ze maar weinig invloed hebben. De termijnen met de IND die steeds langer worden, het gebrek aan huizen die beschikbaar zijn voor statushouders, de lange wachttijden voor bijvoorbeeld uitgifte van het BSN, de complexe processen

voor asielzoekers om aan het werk te komen. De moed zou je haast in de schoenen zinken. Sommige gesprekken maken me dus een beetje verdrietig.

11 Mijn hoofd is vol

Zwart haar, donkere ogen, snor en baard. Mohammed ziet er net zo uit als vele andere mensen uit het Midden-Oosten op het azc. Ik merk dat ik — zeker in het begin — moeite heb om ze goed te onderscheiden. Ik denk dat ik in het begin vooral de uiterlijke verschillen met Europese mensen zie. Pas na een tijdje merk ik dat ik de individuele verschillen beter ga zien — en ze daarmee ook meer als mens dan als asielzoeker bekijk.

Mohammed vertelt zijn verhaal: ‘Ik krijg nu waarschijnlijk wel een verblijfsvergunning, maar ik kan het niet opbrengen om Nederlands te leren.’ Nu kijkt hij schuld bewust.

‘Ik heb het wel geprobeerd, maar het lukt me gewoon niet. Met zeven anderen in één kamer, dat maakt dat ik me niet kan concentreren.’ Hij zucht diep en gaat ver-zitten op zijn stoel. Hij lijkt in gedachten, wrijft met zijn hand over zijn kin. Dan gaat hij verder:

‘Ik maak me zorgen over de familie. Mijn vrouw en kinderen heb ik al anderhalf jaar niet gezien. Mijn hoofd is echt vol. Ja, ik heb gehoord over de politieke ontwikkelingen, en weet dat het alsmaar moeilijker wordt. En ik verwacht dat het nog langer gaat duren met deze nieuwe regering. Ik voel me niet goed, ik slaap